

НАЦИОНАЛЕН ВЕСТНИК

ТРАКИЯ

Брой 6 • год. XCIII • 30 март 2013 г. • цена 0,40 лв.

www.stdbg.org

ОТБЕЛЯЗАХМЕ ДЕНЯ НА ТРАКИЯ

Дружествата в цялата страна почетоха светлия празник

По традиция Съюзът на тракийските дружества отбеляза Деня на Тракия пред паметника на Одринци в столицата с духовна музика и почетна гвардейска рота. Този път тържествата по случай 100 годишнината на Одринската епопея бяха чествани съвместно със Съюза на офицерите и сержантите от запаса и резерва. Празникът започна със заупоййна молитва за падналите в битката за Одрин, отслужена от тримата свещеници на църквата „Св. Георги Софийски-Нови“. Малко след това в градинката пред храма, където се намира и паметник-

мемориала „Одринска епопея“, се събраха много наследници на тракийски бежанци, военни, политици и общественици, които отдадоха почит на падналите в обсадата на Одрин войни. Пред паметника с цвете в ръка бяха дошли и много деца от близкото 88 СОУ, както и млади боксьори от спортния клуб „Капитан Петко Войвода“. Сред гостите бяха вицепрезидентите Маргарита Попова и Ангел Марин (2002-2012), столичният кмет Йорданка Фандъкова, евродепутатът Евгени Кирилов, както и колегата му от последния български парламент Петър

Мутафчиев, ген. Стоян Топалов, председател на Съюза на офицерите и сержантите от

запаса и резерва, много офицери и висши военни от МО.

Продължава на 4-а стр.

СКЪПИ СЪНАРОДНИЦИ, СКЪПИ ТРАКИЙЦИ,

Днес 26 март почитаме Деня на Тракия и се покланяме пред подвига на българските войни, загинали при превземането на Одринската крепост.

Традиционно на този ден почитаме и паметта на хилядите тракийци, напуснали родните си места, които остават в турско, а бежанците намират подслон в освободеното Отечество.

26 март е паметна дата в летописа на нашия Съюз и една от най-славните и героични страници от българската история, чиято значимост може да се съизмерва с дати като 3 март и 6 септември.

На 26 март 1913 година българската армия превзе-

ма Одринската крепост и бележи най-величавата победа в най-новата история на България. Тази победа води до подписването на Лондонския мирен договор през 1913 година, по силата на който Източна и Западна Тракия, Родопите и Странджа са освободени и присъединени към Родината.

За жалост, през 1913 година дните на ликуване са твърде кратки. Без да е загубила сражение, на върха на своята войнска слава, България не успява да осъществи своя национален идеал.

Радостта от победите много бързо се сменя с погром за българите от тези райони. Въпреки гоненията, тракийци остават верни на девиза „Не забравяйте, но не отмъщавайте“ и от-

стояват принципите за мир и добросъседство.

Днешният 26 март за прослава, помен и памет, е ден, в който получаваме вдъхновение от величавия подвиг на нашите предци. Този ден ни напомня, че трябва да сме преди всички българи и патриоти. Патриотизмът изисква да изпитваме уважение и преклонение пред подвига на героите, но и ни задължава да се запитаме дали изпълнихме заветите на нашите предци, дали успяхме да съградим единна, силна и просперираща България, в която всеки гражданин да се чувства сигурен и защитен.

Няма да се уморя да повтарям, че ако идеалът на нашите предци беше единна България, то нашият идеал

в 21 в. може и трябва да бъде: България - независима, демократична и благоденстваща, обединителка на българите в отечеството и по света.

Ако някога ключовата дума в съдбата на тракийци е била разорение, то днес, тя е съзидание и воля да работим за просперитета и духовното развитие на България като силна и европейска държава.

Това е единственият път, чрез който и ние на свой ред ще изпълним дълга си пред Отечеството и историята - така, както са го направили дедите ни.

Нека сведем глава пред подвига на загиналите! Вечна слава Вам герои! Да живее България!
ПРЕДСЕДАТЕЛ НА СТДБ КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ

Доц. д-р
Мартин
Иванов

ВСЕКИ САМ ДА
ИЗГРАЖДА ГЛЕДНАТА
СИ ТОЧКА

На стр. 3

ТОДОР КОРУЕВ

Тазгодишният 26 март не бе като другите, тъй като Денят на Тракия бе честван в часовете, в който се закръгли век от великата Одринска епопея. Тя е славна страница от нашата история, падането на тази крепост е най-блестящата операция във Балканската война и връх на военното изкуство, белязан и от подвига на българския войник. На 26 март 1913 г. (ст.с. 13 март) кандидат подофицерът Михо Георгиев от с. Добрич, Елховско, издига българския трибагеник върху Султан Селим джамия. Ген. Георги Вазов описва про-чувствено картината с пленените турски генерали и щабофицери, които гледат нашите окъсани, но пълни с военна гордост и мъжество войски, и довеждането на Шукри паша, за да възкликне: „Това е вече сын. Сын чудесен сын наяве! Подобни сънища се повтарят след столетия.“

Сега след столетие на форта „Айвазбаба“, превзет чрез градушка от снаряди на нашата артилерия и с победоносния шум на пехотата с вик „Напред на нож“, е издигната огромна бронзова статуя на Шукри паша, същият турски военачалник, който на 13 март 1913 г. в 13 ч. предаде сабята си на ген. Никола Иванов. Турция е превърнала форта в „музей на трагедията на турския народ“. И това е обяснимо, пък е и оръжие за „новите османци“. Но необяснимо е защо у нас допуснахме в честването на годишнината да се хвърля сянка върху неговата освободителна роля и върху героизма на българската войска и нейните командири. Как да се забрави скандалът с почетното гражданство на ген. Васил Делов, в който ДПС чрез нов прочит на историята потърси препратка към преразглеждане на

междуетническите отношения. Или излезлите книги на т.нар. Европейски институт „Помак“ и издателство „Вагабонд Медия“, както и изказванията на наши учени-либерали, турени на чужда ясла, които провъзгласиха Балканската война за пороби-телска. Всичко това не само помрачава славния юбилей, но и налива вода в тепавицата на „неоосманизма“. Не знам има ли държава, която така безгрижно да се отнася към поругаването на нейната история и на националната ѝ чест.

Правителството на ГЕРБ поспести от предвидените средства за честването на

Юбилеят – светлини и сенки

• Тодор Корув

Балканската война (този кабинет спря и субсидията за СТДБ като гражданска организация), от това народът не забогата, но и спомените, размислите и заветите, излъчвани от стогодишния юбилей не можаха да достигнат да всички, както ни се щеше. Добре, че все още не са на изчезване историците-патриоти, които се опитаха като апостоли да разнесат истината за Балканската война и обикаляха като апостоли из страната. И тракийци достойно посрещнаха своя празник с усилията 26 март да влезе трайно в българския културно-исторически календар.

Приключи националният конкурс за средношколци на тема: „100 години от Балканските войни и разорението на тракийските българи“, организиран от Съюза на тракийските дружества в България и Тракийския научен институт. В него взеха участие 104 ученици от цялата страна, с общо 102 разработки.

За голяма радост на организаторите в конкурса се включиха изключително много млади хора с текстове и разработки, които показваха тяхната съпричастност към историята – не просто като

Наградите за конкурса са вече известни

учебна дисциплина, а към историята на тяхното семейство или родно място.

Представените творби обхващат всички зададени категории и са най-разнообразни по жанр, подход, изразни средства и методи за пресъздаване на епохата. Това, че участниците бяха от всички краища на България, придаде на конкурса национално представителен характер.

Високото равнище на

изпратените разработки и силната лична мотивация на техните автори, която прозира в повечето работи, силно затрудни журито с председател чл. кор. проф. дфн Васил Проданов (Директор на Тракийския научен институт) и членове: Никола Инджов, проф. дин Светлозар Елдров, проф. д-р Искра Баева, Соня Ангелова, д-р Ваня Стоянова (научен секретар на ТНИ). При оценяването на конкурсните творби те

се ръководеха от критериите за: информативност и съдържателност, лично отношение и творчески принос към темата, оригиналност, познаване на епохата и обща историческа култура.

При запазена пълна анимация на работите на журито бяха необходими три тура, за да стигне накрая до единодушното мнение кои да бъдат десетте отличени разработки, чиито автори след разкриване

на самоличността им се оказаха 11. Те са:

Станислав Миленов Малчев – 12 Д клас, ГПЧЕ „Екзарх Йосиф“, Разград – „100 години от Балканските войни и разорението на тракийските българи“;

Алексия Янева Алексиева – 8 А клас, СОУ „Христо Ботев“, Айтос – „100 години от Балканската война и разорението на тракийските българи – Документален спомен“;

Николай Николаев Стоянов – 12 клас, СОУ „Христо Ботев“, Нова Загора – „Тракийските българи и техните наследници“;

Атанас Василев Груев – 8 Б клас, ГПЧЕ „Екзарх Йосиф“, Разград – „Народната епопея през Балканската война и катастрофата на България в Междусъюзническата война“;

Продължава на 4-а стр.

ПРОФ. Д-Р СВЕТОЗАР ЕЛДЪРОВ

“На 11 март започна атаката на града, последвана от решителния и приснопаметен шурм. Ние усетихме, че нещо важно започва около нас, но не допускахме, че тъй скоро ще се свърши. Хвърлиха се на няколко пъти значително число гранати в града, които причиниха големи пакости между населението, паниката стана още по-голяма, у нас занехуваха нови тълпи изплашени, заеха и най-горния кат от гимназията – спалното на учениците, дето досега никой не се решаваше да иде: всички искаха ниско, ниско; вътре казват да сме, та дето и да е – на двора, на земята.

И тъй, последните два дни числото на подслонилите се дойде до 700 и този всичкият народ на 13 март към десет и половина часа рано показателен по всички прозорци на всички етажи акламираше, викаше, махаше с кърпи и шапки и с неизказана радост посрещаше първата българска войска – Царския гвардейски полк, който влезна в улицата Балък пазар и после закриви пред нашата къща, дето при входните врата на самата улица бяхме двама с руския консул, запален българофил, гласкани отзад от една силна вълна от хора, всички любопитни да видят тия храбри синове на България, които с едва що свършения подвиг учудиха цял свят и въздигнаха българското име, като сломиха и погребяха за всякога вековния тиранин, противник на науката и напредъка.

Някои притърчаха и казаха: българите са в чаршията, главната улица, Конака. Още малко търпение и ето ги пред нас – стройни левенити герои начело с полковник Мархолов, който от там отиде да дири и след два часа намери Шукри паша, преди още да свържат и пристигнат в неговата квартира на укрепления сърбите, които тъй арогантно и безочливо искаха да си присвоят славата за неговото пленяване. Сам г-н Мархолов дохожда у дома и подробно ни разправя цялата случка. Какъв възторг, каква радост беше то него ден! Аз сам цели два дни не можех да си представя самата действителност, като замаян, като че сънувах...”

За превземането на Одрин през 1913 г. са изписани хиляди страници от десетки и стотици автори, българи и чужденци. Едни разказват за героизма на българската войска при шурма на крепостта, други изследват военния гений и оперативното изкуство на командването, трети се интересуват от въоръжението, някои се опитват да подценят или направо да отрекат значението на победата. Повечето от авторите са писали своите книги, статии или научни изследвания години по-късно, било по спомени, било по документи.

Горните редове са написани само два дена след успешния шурм на крепостта под напора на живи и лични впечатления. Те принадлежат на български свещеник, преживял цялата обсада в Одрин, и са част от писмото му до неговия брат, офицер от българската армия, пре-

ЩУРМЪТ НА ОДРИН И НЕГОВИТЕ ГЕРОИ

минал целия боен поход от Лозенград до Чаталджа. Това вероятно е едно от най-ранните писмени свидетелства за триумфа на българската войска на 13 март 1913 г. Във всеки случай то е запечатано по искрен и неподражаем начин щастливите мигове от посрещането на гвардейския кавалерийски полк от одринските българи. И днес, 100 години след голямата победа, увенчала с победен край и Балканската война, тези редове са в състояние да ни развълнуват и направят съпричастни към радостта, надеждата и упованието на одринските българи, които са били радост, надежда и упование и за целия български народ. Защото те разкриват една чисто човешка гледна точка, която в известен смисъл е по-обективна и вярна от много научни изследвания и монографии. Видяна през нея, а не през погледа на академичната българското военно изкуство, но и като победа на българския национален дух.

Столетия вече пълководци, стратегии, военни историци или философи се стремят да разкрият най-голямата тайна на войната – тайната на победата. Коя и каква е оная мистична сила, която кара мъжете в униформа да потискат най-силния инстинкт – волята за живот? Кое и какво е онова велико тайнство, което предопределя изхода на боя и разделя хората на бойното поле на победители и победени? Технологиите или идеология, религия или политика, корист или саможертва, любов или омраза – какво е нужно, за да се изкове една победа?

Такива и други подобни въпроси си задават всички, които се стремят да разгадаят тайните на обществените явления и на човешката душа. Различни като подход и методология, техните изследователски усилия достигат до сходни изводи, които потвърждават превъзходството на човека пред технологията, на боеца пред оръжието. Не-

зависимо дали се дефинира като “боен дух”, “морална подготовка”, “психологическа мотивация”, “народопсихология” или “национален характер”, дълбоко у човека е посято семенето на бъдещата победа. Пресметнат в пари, бойният дух струва несравнимо по-малко от скъпите технологии, но без него и най-модерните оръжия не струват нищо. Гениални са онези военачалници, които го откриват у своите бойци. Побеждават онези народи, които го култивират в своите недра.

Превземането на Одрин през 1913 г. е ярко доказателство за истинността на тази социологическа аксиома. Неслучайно полковник Петър Дървингов, един от пионерите на социологическия подход към военната история в България, още в началото на своето забележително изследване “Атаката на Одрин под осветлението на историята и изкуството. Историко-психологически анализ” дефинира това събитие като “бойно и национално дело”, “не само една военна победа, но и цял национален подвиг”. “При Одрин на 13 март 1913 г. българският народ даде всички лични доказателства за великолепните си бойни качества, които историята от незапомнени времена до наши дни му е приписвала и му приписва с всичката тежест на своята справедлива оценка” – обобщава П. Дървингов, сам участник и свидетел на Освободителната война, както съвременниците тогава наричаха войната от 1912–1913 г.

Още по-ясно и категорично се е изразил генерал Никола Иванов, командващият Втора българска армия, комуто по законите на военната наука се пада най-големият дял от славата на победата. Десетина дни след превземането на Одрин, когато в освободения град пристига голяма делегация депутати, политици, писатели и журналисти, сред които и Иван Вазов, прославеният генерал

казва на народния поет: “Победата дължим на тебе, драги ми поете. Ако не беше ти, нямаше да съществува това великолепно въодушевление у нашия войник. Той не отиваше да се бие, а сякаш декламираше твоите стихотворения. Не искаше да остане по-назад от опълченците на Шипка”.

Думите на генерал Никола Иванов не са тривиална любезност, както и дефиницията на полковник Петър Дървингов не е претенциозна теория. Спонтанно или научно, те отразяват една и съща обективна историческа реалност – невероятният дух, който създаде българската нация, роди българската държава и нейната армия и триумфира в Балканската война.

В историята на всеки народ има една епоха, която е извор на неговата гордост и самочувствие. Оттам той черпи сили за настоящето, там намира упование за бъдещето. Такава епоха за българския народ е Възраждането. Българското възраждане роди българската нация. Тогава бяха родени нашите национални добродетели, благодарение на които и днес още ни има в Европа: гордост от величието на българската държава в миналото, гняв към незаслужената и несправедлива участ в настоящето, упование в собствените сили, и вяра, твърда вяра, че съдбата може да бъде променена. Именно защото беше горд със себе си, българинът не искаше повече да живее в една изостанала деспотско-тиранска система, той се смяташе достоен за чиста и свята република. И той започна да я гради още в годините на робството чрез своите национални институции – българския еснаф, българската църква, българското училище, българската национално-революционна организация.

Ако пощенските картички наистина са част от паметта на народите, то Одринската победа е документирана подробно и възторжено. Образи и моменти от онези дни са

запазени в архивите на много български родове. Тогава, в епохата на Българското възраждане, се родиха и личностите, които застанаха начело на българската нация. Те не бяха гласувани в тъмни стаички с цветни бюлетини, не бяха препоръчани от ходатаи, не фигурираха в тайни списъци и бордове. Те сами, по силата на своите собствени качества, заеха местата си и изпъкнаха начело. Паисий, Софроний, Раковски, Каравелов, Ботев, Левски, Бенковски – имената и делата им сами свидетелстват за тях. Който мисли, че досега България не е имала национална доктрина, да прочете отново паметниците на българската политическа мисъл от историята на Паисий до дневника на екзарх Йосиф. Който твърди, че българите не можем да излъчим водачи и да тръгнем след тях, нека се вгледа пак в образите на Раковски, Левски и Бенковски.

Националният дух – най-голямото и ценно наследство на Българското възраждане – се прояви с пълна сила в Априлското въстание и веднага след това в Руско-турската освободителна война. Българското опълчение, историческият първообраз и генетичната матрица на българската войска, съсредоточава в себе си целият опит и всички добродетели на революционната борба през Възраждането и на свой ред поставя началото на въоръжените сили на новата българска държава. Именно в краткотрайната история на Българското опълчение през 1877–1878 г. са създадени трите родни, оригинални и неподражаеми “запазени марки” на българското военно изкуство, които могат да бъдат разчетени във всички наши войни от 1885 до 1918 г. При това са създадени спонтанно и инстинктивно, без военна традиция и без теоретичен опит. Това са “българската контраатака”, осъществена за първи път при Стара Загора и после успешно демонстрирана при Сливница и многократно след това; “българската отбрана”, родена на Шипка и повторена при Дойран; “българската атака”, изпълнена при Шейново и надмината при Тутракан. Всички тези волеви добродетели и военни качества на опълченските дружини, доразвити и внедрени в съзнанието, психологията и характера на поколенията български младежи, минали през казармата, достигат своя най-висок връх и своята най-пълна изjava в обсадата, атаката и превземането на Одрин. Затова полковник Петър Дървингов търси корените на победната атака на Одрин в психологическите заложби на българския народ и най-вече във възрожденския градеж и строителство на Нова България, затова

генерал Никола Иванов вижда войниците си да се превъплъщават в опълченците от епопеята на народния поет.

Критичният научен поглед към падането на Одрин като военносторически факт ще ни разкрие редица противоречия и парадокси. Генерал Никола Иванов, който триумфира след шестмесечна обсада и поставя точка на Балканската война, всъщност винаги е поддържал становището, че градът може да бъде шурмуван и превзет с открита сила още в първите дни на войната. Негови колеги пък не са далеч от мисълта струвало ли си изобщо през март 1913 г. да се шурмува Одрин, след като великите сили са склонни да го предадат на България след подписването на очаквания мир. Немският съветник на турската войска Фон дер Голц паша твърди, че Одринската крепост е в състояние да издържи тригодишна обсада и да капитулира само пред пруски войник.

Паметникът в чест на Одринската победа, издигнат със средствата на живите доброволци от Македоно-одринското опълчение на ъгъла на улиците “Пиротска” и “Опълченска” в София, е открит през 1932 г. Единственото, което издържало всяка научна критика и не подлежи на съмнение, е, че победата принадлежи на българския войник, възпитан в истинския възрожденски дух. Не модерно оръжие или жестоки стадни инстинкти, а гордост от напредъка на свободна и независима България, гняв заради потиснатите и онеправдани сънародници в Македония и Тракия, упование в силата и способностите на българската армия, и вяра, твърда вяра, че националното обединение е постижимо, че то може и трябва да бъде осъществено тук и сега, в Балканската война, при Одрин, с атаката на 11–13 март 1913 г. И българският войник го направи.

Направи го, въпреки че според военната статистика от онова време той е “най-евтиният войник” в Европа – средногодишният разход на един войник в България през 1910 г. възлиза на 632 лв., в Сърбия – 750, в Русия – 828, в Гърция и Италия – 1064, в Австрия – 1073, във Франция – 1134, в Германия – 1861.

Затова Балканската война е дело само и преди всичко на българския национален дух, възпитан в бойците и командирите по бойните полета на Тракия и Македония. Победите в тази война са техни победи. На тях принадлежи и славата за превземането на Одрин.

Затова и генерал Георги Вазов, началникът на Източния сектор, който оперативно подготви победния шурм, на въпроса от страна на българската делегация, посетила освободения град в края на март 1913 г., кому в крайна сметка се пада заслугата за превземането на Одрин – на гения на висшите началници или на смелостта и жертвоготовността на войниците, ясно отговаря:

“У нас беше само командването. Всичко останало е тяхно”.

ДОЦ. Д-Р MARTIN ИВАНОВ

Председател на Агенция „Архиви“

-Доц. Иванов, 26 март е Ден на Тракия. Знаят ли достатъчно българите за събития край Одрин, за Балканската война?

-Зависи кои българи. Има хора, които ги знаят с подробности. Но общо взето малцина проявяват интерес, имат историческа памет, гражданска съвест и са достатъчно добре запознати, за да предават спомена и на своите деца. Убеден съм обаче, че огромното мнозинство от българския народ, записано в ежедневието, не отделя необходимото внимание. Но това сигурно е нормално, не можем да живеем само в миналото. Именно заради това са и измислени тези празници, за да може човек да се обърне назад поне за минута и да се позамисли от къде идва, за да види накъде отива.

-А от гледна точка на архивите знаем ли достатъчно, имаме ли достатъчно документи, които да проследяват събитията например край Одрин по часове?

-Чак по часове не. Но практически документите никога не могат да бъдат достатъчни. Защото представите си какво количество ще е нужно, ако искаме да се съхранява всичко. Пък и човешката памет е селективна, избира и отсява някои неща. Друг е въпросът, че ние сме ограничени, защото не всичко е оцеляло. Макар да сме много горди с нашата 13-вековна история, ние имаме малко варварско отношение към миналото. Не го ценим истински, не го пазим. Колцина са хората, които съхраняват някакви документални свидетелства в къщи и са готови да ги предадат в архива? Ако случайно от едно поколение има някой, който да проявява интерес към родова памет, към семейна история и пази документи, няма гаранция, че неговите деца и внуци ще имат същия интерес и тези материали няма да завършат при някое пролетно почистване в боклука.

-Вие говорите за отношението на обикновените хора, но какво е отношението на учениците, на историците към вашите архиви? Работят ли достатъчно активно с тях и възможно ли е да направят някакво откритие?

-Открития са абсолютно възможно по простата причина, че макар и сравнително беден да е нашият архив, той все пак се измерва в километри. Представите си лист, върху лист, върху лист и така имаме близо 80 км. В съседна Румъния тази кула е висока около 300 км. Може да си представите колко по-малко документи имаме. Но макар да са малко в сравнение с другите държави, все пак са достатъчно и е трудно да се каже, че някой изобщо е в състояние да прегледа този гигантски масив. А дали учените четат достатъчно, нашата роля не е да сме глашатая

и да ги приканваме с тъпана, нашата функция е да запазим колкото се може по-добре тези документи и да облекчим достъпа до тях колкото е възможно.

-Конкретно за Балканските войни имаме ли достатъчно архиви?

-Това, което се опитахме да направим за първи път за Балканските войни и с документите на Политбюро на БКП, е нещо, което в чужбина се случва вече от почти 10 години. Опитвахме да излезем извън читалните и да предоставим възможност на всеки гражданин да влезе в архивите и да ги прочете сам. Моят амбиция винаги е била да дадем възможност всеки сам да изгражда своята гледна точка, сам да си състави мнение, тъй като не е необходимо някой друг да му я формулира вместо него.

-Как става това?

-Това наистина струва пари, но се свежда до дигитализиране на документите и качването им в един уебсайт. То този момент вече имаме три реализирани подобни проекта - има и още няколко, които ще бъдат приключени до края на годината. Започнахме с протоколите на Политбюро на БКП, вторият ни сайт, който се оказа и като чели и най-успешният откъм посещения, е за Балканските войни. На него качихме над 48 000 имена на българските герои, загинали във войните, но реално останали неизвестни. Ние може би знаем или поне специалистите знаят много за хода на събитията, за генералите, за операциите, но кои са реалните герои вече 100 години никой не знае. Дори и в семействата тази памет избледнява. Наскоро получих едно много мило писмо от ученик в 7 клас. Той твърди, че много са му разказвали за неговия прадедо, загинал в Одрин. Сега сме седнали с дядо и с татко и четем за него и страшно ви благодарим за това, което сте направили, ми пише той. Може да изглежда малко мелодраматично, но виждам смисъла на историята тъкмо в това. Всичко останало е да острим някакви политически саби и да извличаме политически дивиденди от костите на едни достойни предци. Поради това с колежите от военния архив в Търново обсъждаме дали можем да направим нещо подобно и за Първата световна война, тъй като за нея имаме между 150 000 и 200 000 документи. Въпреки това, вярвайте ми, никой в момента не може да ви каже точно колко са загиналите българи в тази война. Аз съм опитвал и съм търсил в публикации-числата варират от 80 000 до 120 000, но по груби сметки те са минимум 150 000, а вероятно са 170-180 000 човека. До колко ще ни стигнат силите всичко това да го дигитализираме ще видим. Тук трудността дори не в самото дигитализиране, а в набиране-

то, в разчитането на цялата тази информация и представянето и във вид, който ще ви говори нещо. Представете си един млад човек днес може да знае фамилията на своя прадедо и селото му, но ние първо трябва да осъвременим името на това село, което си е самостоятелен изследователски проект.

-Това наистина струва пари. Но нека да уточним - за вас, за ползвателите това е напълно безплатно.

-Разбира се. Но аз винаги съм бил на принципа, че нашата обществена и социална роля е да предоставяме информация и поради това не можем и не би трябвало да печелим пари от това. Защото ако поставим платен вход малцина българи ще посегнат към документите. Ние не сме приходна агенция. Други са институциите, които имат

Всеки сам да изгражда гледната си точка

тези задължения. Нашата отговорност е по-различна, ние сме една културна институция, която просто е включена в рамките на държавната администрация.

-В Националния военно-исторически музей получават през 90-те години едно турско знаме, пленено край Одрин и съхранявано до тогава в семейството. При вас възможно ли е да постъпват подобни нови документи или архиви?

-Прекалено вече сме отдалечени от събитията. Получават се все пак, но по изключение. И то главно документи. Но у българина няма съзнание, че тези документи са ценни и важни, той самият не ги преживява като частица от неговата семейна история. И на второ място има случаи, когато малцината, които ги преживяват като такива, не желаят да се разделят с тях. Ако някой от семейството е събрал и съхранил, каква е гаранцията, че следващите поколения ще постъпят по същия начин? Ето затова са измислени държавните архиви, които имат за задача да раздават така да се каже „бележки за безсмъртие“, както шеговито ги наричам. Защото в момента, в който документът постъпи в архива, той ще бъде запазен докато има държава.

-От ваша гледна точка на архивист лесно ли е в България да се направи родословно дърво, да се напише семейна история?

-Много по-трудно е отколкото в някоя друга страна. По причина, че сме сравнително млада държава - честваме едва 135 години от Освобождението, а регистрите по гражданското състояние започват масово да се създават през 90-те години на 19 век. Имам регистри за 110-115 години назад. За предишните векове човек трябва да се рови в османските архиви и библиотеките, но те са на чужд език, разчитането им изисква специални умения, с които дори историци изследователи трудно се справят. Затрудненията са обективни, но въпреки всичко това няма и интерес. Аз съм говорил с много колеги от чужбина, до Хърватска включително поне 70% от посещенията в архивите са заради родословни дървета. Хората се пенсионират и се обръщат към корените си, създават една фамилна история, родословно дърво. От Хърватска насам някакси този интерес се губи. Аз съм питал много мои колеги от страната, все още има някакъв интерес само в Габровско и в Смолянско. Трудно ми е да кажа защо точно там. Аз съм голям почитател на

един сериал на БИБИСИ „Кой си мислиш че си“, който се излъчва и у нас по „Дискавърри“. Той е и най-успешният продукт за последните години на тази телевизия. Многократно съм говорил с български телевизии да се направи нещо подобно, да се изследва семейната история на някои известни хора.

-Но това е свързано с отличното състояние на английската администрация и архиви през вековете?

-Да, но виждате в какви детайли може да се проследи семейната история. От друга страна, ако се замисли човек и там голямата част от хората стигаха в своята история до 19 век, не са отивали кой знае колко назад. Може да се направи много интересен разказ и за 150 години семейна история. Времето не е толкова важно, а дали ще се намерят любопитни и интересни неща от съдбата на хората. Сигурен съм, че и в България ние също бихме могли да драматизираме живота поне на 30-40 човека. Дори сме правили с мои колеги списъци на известни хора, за които можем да намерим подобни истории назад във времето.

-Това обаче поставя въпроса как приемаме миналото - дали такова, каквото е, или се опитваме да го разкроява-

ме, да го героизираме и т.н.

-Няма някаква абсолютна историческа истина, а всичко останало да се приема за верси. Аз приемам историята по различен начин. В областта на социалните науки няма верен сбор, няма точно число. Със сигурност има преобладаващо мнение, но детайлите не се пазят. Различното съзнание съхранява различни неща. Поради това историята е много податлива на различни прочити. Това е очарованието ѝ и то ни дава различни възможности. Питайте ме дали са възможни открития днес - те могат да бъдат направени на базата на вече известни факти, но преосмислени по различен начин. Затова всяко поколение има своя поглед към миналото. От друга страна това крие и сериозни рискове, тъй като минали събития могат да бъдат злонамерено използвани за решаване на политически или други проблеми на ежедневието. Примери има колкото искате. Вкарването на историята в политиката не е особено здравословно. И всички политически субекти, които се опитват да помпат мускули от миналото очевидно имат някакъв сериозен идеен проблем, тъй като не могат да намерят идеи в настоящето. Това може да бъде и изключително рисково.

ОТБЕЛЯЗАХМЕ ДЕНЯ НА ТРАКИЯ

■ Конференцията събра известни учени и общественици

Продължава от 1-а стр.

Председателят на СТДБ Красимир Преманов припомни, че 26 март по своето значение се съизмерва с други подобни празници в българския календар като 3 март и 6 септември и даде думата на вицепрезидент Маргарита Попова.

На този ден преди 100 г българската армия превзе Одрин и окичи с лаврови венци бойните си знамена. Българската армия и българският войник сътвориха чудо и само за два дни се изкачиха на най-високата връх на бойната слава, каза в своето слово тя. Триумфът е велик и неповторим. Над четирите минарета на джамията Султан селим се развяват българските знамена, а Шукри паша казва "Храбростта на българската армия е безподобна, на такава храброст никоя крепост не може да устои".

Маргарита Попова припомни историята на самия паметник, както и изключителната признателност към падналите от страна на живите участници, събрали пари, за да го издигнат в тяхна памет.

Тази победоносна война накара и Европа да погледне на България с други очи. Балканската война обогати военната наука както по отноше-

ние на воденето на военните действия, така и в сферата на военното изкуство. Радостта ни обаче трае не повече от 1 месец. Националният идеал всички български земи да се обединят остава неосъществен, припомни още Попова. Славна е нашата история и трябва да бъде почитана, за да има истински енергичен извор за сила и възможност да се справим по най-добрия начин с предизвикателствата на днешния ден, завърши поздравителното си слово вицепрезидентката.

Пред паметника бяха поднесени венци от вицепрезидента на РБългария, от министър-председателя, от кмета на столицата, от министъра на отбраната, от Министерство на външните работи, началника на отбраната, началника на съвместното командване на силите, от Съюза на тракийските дружества, от Съюза на офицерите и сержантите от запаса, от Тракийско дружество София, от Тракийския научен институт, от тракийското дружество в Украйна, от Националния съвет на БСП, от военно-патриотичните съюзи, Българското сдружение на родовете от Македония, Националния съвет на БЧК и др.

След обяд в Централния клуб на Българската армия

се проведе научна конференция „100 години от Одринската епопея и 100 години от разорението на тракийските „българи“, организирана от Тракийския научен институт и Съюза на офицерите и сержантите от запаса и резерва. Докладите бяха групирани в три теми: „Величието на Одринската епопея“, „От победа към разорение“ и „Битката за историята-Балканските войни 100 г по-късно“. Свои размисли по темите споделиха акад. Георги Марков, проф. д-р Светлозар Елдъров, проф. Делчо Порязов, полк. доц. Димитър Зафиров, Стоян Райчевски, доц. д-р Стоян Бараков, д-р Боряна Бужашка и др. Някои от участниците защитиха тезата, че трябва вече открито да използваме новите термини като „геноцид“ или „етническо прочистване“, когато описваме гоненията на тракийските бежанци. Отделни доклади ще намерят място на страниците на в. „Тракия“.

Вечерта в салона на Централния военен клуб представителният ансамбъл към гвардейската част на армията изнесе богат концерт от патриотични, народни и популярни песни. Сред певците беше и обичаната Маргарита Хранова. Публиката посрещна със силни овации и тракийката Калинка Згурова, която изпълни три песни от своя богат репертоар. По време на концерта, воден от актьора Вели Чаушев, директорът на Тракийския научен институт проф. д-р Васил Проданов прочете имената на наградените средношколци в конкурса „100 години от Балканските войни и от разорението на тракийци“ (имената публикуваме отделно). Ген. Стоян Топалов от СОСЗР връчи награден знак на проф. д-р Иван Филчев за принос към отбраната и във връзка с 90 годишния му юбилей.

Наградите за конкурса...

Петя Димитрова Христова – 11 клас, СОУ „Екзарх Антим Първи“, Казанлък, град Мъглиж - „Това не се забравя!!!“

Мария Николаева Грудева – 10 клас, СОУ „Д-р Петър Берон“, Свиленград - „Разорението и родовата памет“;

Светлана Христова Йорданова – СОУ „Паисий Хилендарски“, Дупница – „100 години от Балканските войни“ /художествено табло/;

Дани Мирославов Пенев – 9 А клас, СОУ „Бачо Киро“, Павликени – „Балканските войни 1912-1913 г. и разорението на тракийските българи“ /визуална компютърна презентация/;

Жечко Стефанов Попов – 14 години, Свиленград, ул. „Иван Вазов“ № 11 А - „Спомени като приказка с тъжен финал“ и документални приложения;

Пламен Георгиев Стаматов, Милица Тошкова Костадинова – ПГИ „Проф. Димитър Табаков“, Сливен – Схеми и карти на битки от Балканските войни.

Наградата за всички тях – посещение в Европейския парламент в Брюксел – ще се осъществи на 5 и 6 юни т.г. СТДБ ще влезе допълнително във връзка с всеки от тях за уточняване на детайлите по пътуването (за контакти: Ваня Стоянова, ТНИ; email: tni_sofia@abv.bg; тел. 02/987 48 96.

Всички участници ще получат морални и материални награди и ще бъдат отличени с диплом.

Впечатлено от работите на средношколците, журито предлага всички отлични и много добри творби да бъдат поместени на сайта на СТДБ и

на страниците на в. „Тракия“. Особено ценни са събраните спомени и житейски разкази, които заслужават самостоятелно издание.

Журито изказва специална благодарност на всички преподаватели, чиято помощ и стимул са били изключително полезни и ценни за участниците. От информацията в „малките пликчета“ научаваме имената на: Румяна Раденкова – ГПЧЕ „Екзах Йосиф“, Разград; Николай Димитров – Айтос; Дилана Стефанова и Галя Георгиева – СОУ „Христо Ботев“, Нова Загора; Галина Ганева – СОУ „Д-р Петър Берон“, Свиленград; Радослав Стоянов, Веселина Бурмова, Мариана Стефанова – ПГТ „Пенчо Семов“, Габрово; Й. Чавдарова, Диана Георгиева, Станка Вълова – ГПЧЕ „Христо Ботев“, Кърджали; Йолина Йорданова – ПГСАГ „Проф. арх. Стефан Стефанов“ – Монтана. Йорданка Благова – СОУ „Хр. Ясен“ – Етрополе; Таня Станчева – ХГ „Д. Дамянов“ – Сливен;

По мнение на журито, Националният конкурс за средношколци на тема: „100 години от Балканските войни и разорението на тракийските българи“ е изпълнил основната си цел, а именно – да насърчи интереса на младите хора към историята на своя род и роден край, да ги подтикне към размисъл за това какво носим в умовете и сърцата си от миналото, за да знаем кои сме и какви искаме да бъдем.

На победителите – честито! На тях и на всички останали пожелаваме да продължат своето „пътешествие в историята“ и да не прекъсват връзката си с нас. Нашите срещи тепърва предстоят!

■ Ген. Топалов награди проф. д-р Филчев

В с. Извор откриха изложба

ЕКАТЕРИНА СТОЙНОВА

В чест на Деня на Тракия - 26 март и 9-тата годишнина от създаването на тракийската организация в с. Извор, Бургаско, организирахме изложба на гоблени, изработени от сръчните изворки. Проведохме и тържество с литературно-музикална програма с участието на

певческата ни група „Иглика“. Прочетохме имената на загиналите изворци в Балканската и Междусъюзническата войни и им отдадохме своята почит. Тракийско дружество „Димитър Халачев“ с. Извор общ. Бургас наброява 104 члена, като със дейността си привлича симпатизанти и тази година имаме нови 4 члена.

Във Велики Преслав също празнувахме

РОСИЦА СТАЙКОВА

Тракийско дружество „Родолубие“ във Велики Преслав отбеляза 100-годишнината от победата при Одринската крепост. Тържеството бе организирано по повод Деня на Тракия, когато наследниците на тракийските бежанци се прекланят пред подвига на българските войни, паднали край Одрин и почитат паметта на убитите при преселението тракийски бежанци. Намерилите подслон в пределите на България, пазят вече 100 години родовата памет. На територията на община Велики Преслав и Върбица живеят към 200 наследници на бежанци от Одринска Тракия

и Беломорието и част от тях участваха в празника, организиран от преславското дружество „Родолубие“. Честването започна със заупокойна молитва в църквата „Св. св. Петър и Павел“ от където тръгна шествие към Паметника

на загиналите във войните в центъра на Велики Преслав. Председателят на дружеството инж. Петър Петров произнесе слово за годишнината, деца и възрастни положили цветя на паметните плочи.

ВЕСЕЛА ТОДОРОВА

Денят на Тракия в Хасково започна с тържествено поднасяне на цветя и венци пред паметника на Капитан Петко Войвода. След което продължи с тържествен ритуал по откриване на възстановения паметник на Десети пехотен родопски полк.

Нека всички заедно да бъдем гарант, че нашето родолюбиво дело няма да спре до тук и със съвместни усилия ще изградим и мемориалния комплекс в двора на бившето поделение.

За това апелира областният управител Ирена Узунова в приветственото си слово, при откриването на обновения паметник на Десети Родопски полк. Тя благодари за усилията на инициативния комитет и ги призова да не жаят сили и занаят, за да отдадем дължимото на нашите герои - обикновените български войници, изнесли на плещите си не една и две битки за национално обединение.

Въпреки студеното и дъждовно време стотици хасковлии - и млади, и стари, нагизаха в калта на някогашната

И НЕБЕТО ПЛАКА ЗА РОДОПЦИ

• Областният управител Ирена Узунова пред сваленото платно на паметника
Снимка от Панайот Панайотов

казарма и станаха съпричастни с паметния юбилей - 100-годишнината от Одринската епопея. О.р. полковник Ванко Димитров, един от началниците на гарнизона, едва се държеше на краката си, но треперейки - не толкова от старост, колкото от вълнение, проследи от начало до край церемонията.

Аврам Ниего, председателят на общинската организация на ветераните от войните, се измъкна до кости, след като затвори чадъра си в знак на уважение и преклонение пред делото на Родопци, докато се придвижваше бавно с букет цветя, в края на дългата колона от венци. Военнослужещи носеха свои снимки на паметника отпреди десетилетия, за да си спомнят с другари славното минало.

До преди година и половина, даже аз, който толкова съм проучвал и писал за войнишките паметници, не знаех за съществуването на този прекрасен монумент. Той е бил скрит зад казармени сте-

ни. Благодарение на настойчивостта и аргументираната обосновка на инициативата от страна на вашия областен управител и на моето прословуто красноречие, Хасково успя да получи немалка сума, от иначе не толкова голямата, отпусната за честванията в цялата страна, каза в словото си единият от гостите - директорът на Националния исторически музей Божидар Димитров. Тържеството почетоха още зам.-министърът на отбраната - Ася Давидова, кметове и председатели на общински съвети от цялата област, лидери на политически партии и членове на военно-патриотични организации.

Почетния строй прие зам. началникът на отбраната на Република България - генерал - лейтенант Стефан Василев. За ритуала в Хасково пристигна и командващият сухопътни войски - генерал-майор Нейко Ненов.

Заупойна молитва за загиналите бойци и командири от Десети Родопски полк из-

върши архиерейският наместник на Хасково - отец Георги Тодев, в съслужие със свещениците - отец Антоний, отец Златко и отец Димитър.

Евгения Стоянова от Любимец и Христо Стоянов от Свиленград бяха водещи на официалната церемония. Те върнаха символично 100 години назад на събралото се множество, с текст от генерал Георги Вазов. Патетично и прочувствено прозвуча и разказ за шурма на Одринската крепост, показан през очите на един от участниците. Подобаващо ансамбълът за народни песни и танци „Китна Тракия“ при Тракийско дружество „Георги Сапунаров“ изнесе концерт на площад „Свобода“.

За героизма на Десети пехотен родопски полк бе организирана историческа беседа, водена от проф.д. ф.н. Сево Явашев, в зала „Марица“ на областна администрация. Паметта на героите бе почетена и с тържествена заря-проверка на площад „Свобода“.

МИХАИЛ МИХАЙЛОВ

Тази година честванията по случай Деня на Тракия - 26 март в Сливен бяха част от отбелязването на стогодишнината от Одринската епопея в рамките на започналите от 2012 г. прояви по повод 100 години от избухването на Балканската война. Денят започна със заупойна молитва в църквата „Св. Цар Борис I Покръстител“, построена изключително с даренията на потомците на тракийските българи от Сливенско и полагане на цветя на морената в нейния двор в памет на загиналите българи от Тракия и във войните за свободата и независимостта на България.

На площад „Одринска епопея“, където се намира и църквата кметът на Сливенската община Кольо Милев откри и паметна плоча. Приветствени слова бяха произнесени от председателя на тракийското дружество „Лазар Маджаров“ в града под Сините камъни Кирил Киряков и от кмета Кольо Милев.

„В този ден се връщаме

Сливен почете героите

назад в историята, за да почетем жертвоготовността и героизма на хиляди българи, благодарение на чиито идеали ни има днес като нация“, каза кметът Кольо Милев.

На събитието присъстваха още заместник-кметовете Иван Славов и Иван Манчев, изпълняващият длъжността председател на Общинския съвет - Сливен Борислав

Павлов, представители на Съюза на офицерите и сержантите от запаса и резерва, на Регионалния инспекторат по образование - Сливен, а също така и много потомци на тракийските българи и граждани на Сливен.

Вечерта в залата на Военния клуб в Сливен се проведе празничното събрание-концерт. То бе открито с

химна на републиката, изпълнен от военния оркестър.

Слово за значението на Деня на Тракия и свързаната с него победа в Одринската епопея пред препълнената зала произнесе председателя на тракийското дружество Кирил Киряков. Сред гостите бяха кметът на общината Кольо Милев, общинското и областното ръководство на организациите на офицерите и сержантите от запаса и резерва, ръководството на тракийското дружество „Георги Кондолов“ в Старо село и други.

В концерта взеха участие фолклорните певчески групи при тракийското дружество „Лазар Маджаров“ - Сливен и народно читалище „Звезда“ - Старо село, както и фолклорният танцов ансамбъл „Браво“.

Сага за Балканската война

ДИМИТРИНА СМОЛЕВА

Във връзка със 100 годишнината от Балканската война студио „Тракия“ към Софийското тракийско дружество организира представянето на две книги на доц. Лизбет Любенова - „Сага за Балканската война“ и „Последните български владци в Македония“. Проектирани бе и документалният филм за Балканската война - „На нож“ като аудиторията се срещна с единият от продуцентите - Росен Теодосиев от сдружение „Българска наука“.

Първата книга „Сага за Балканската война“ представи Георги Илиев - член на ръководството на дружеството. Той изтъкна заслугата на доц. Любенова, която обработва дневника и архива на шуменския

свещеник Иван Дочев-непосредствен участник в събитията от Балканската война. Божият служител, инвалид, баща на 5 деца, оставя семейството си и заминава доброволец. Той дава своеобразно описание на превземането на Одрин на 13 март 1913 г., пленяването на 14 турски генерали, 2000 офицери, 5000 войници, 413 оръдия, 46 тежки картечници, 90000 снаряда, 12 млн. патрони и др.

Книгата за свещеник Иван Дочев безпристрастно въздига на пиедестал доблестния български войник.

Втората книга „Последните български владци в Македония“ представи самият автор доц. Лизбет Любенова. Това е документален сборник от рапортите на българските вла-

дци в Македония и Одринска Тракия през 1912 - 1913 год., посветени на отношението на турската, сръбската и гръцката власт към завареното българско население. Погромите и издевателствата над него са описани с конкретни имена, цифри и факти. Представени са списъци на арестуваните на о. Трикери, в Подрум кале, солунските затвори и др. Проследен е процесът на ликвидиране на българските училища, църкви, читалища и на физическото унищожаване на интелигенцията. Описани са сведения на оцелели от концлагера на о. Трикери - първият в Европа. Всички документи са автентични, писани от първо лице. Изданието е богато илюстрирано. Филмът „На нож!“ е създа-

ден от ентузиазирани младежки колектив с продуценти братята Петър и Росен Теодосиеви, възпитаници на СУ „Св.Климент Охридски“. Режисьор е Борис Грозданов. Младите хора са се включили доброволно, по собствена инициатива. Издирените стари автентични филмови кадри отразяват победния ход на Балканската война, въодушевлението и устрема на българската войска, нейните победи. Коментарите на събитията и характера на войната са на известни български учени: проф. Димитър Гоцев, акад. Георги Марков, доц. Лизбет Любенова, доц. Веселин Янчев и др. На 26 март филмът ще бъде качен в интернет, за да е достъпен за всички.

В края на вечерта Елена Димитрова рецитира стихотворението „Тракия“ на Иван Вазов-патриарха на българската литература.

Казанлък чества тържествено 100 г. от Одринската битка

КОСТАДИНКА ДИМИТРОВА

„Падна Одрин непристъпни с твърдините страховити. Падна Одрин с шурм гигантски и света мълви тревожно: За тоз храбър лъв балкански нищо няма невъзможно“

Под мотото на тези думи на поета Иван Вазов премина честването на Одринската епопея в Казанлък на 13 март. В 16 ч в „Искра“ беше представен краеведчески сборник, посветен на Балканската война. В същото време в двора на 61-ва Стрямска механизирена бригада, където се намира паметникът на 23 пехотен Шипченски полк, стотици военносслужещи от Карлово и Казанлък, ученици и граждани поднесоха венци и цветя пред него. Слово за славата и подвига на шипченските герои при завземането на форта Айвазбаба напомни на присъстващите готовността и саможертвата в името на Отечеството на българските воители. Под звуците на военна музика започна и шествие по булевард „23 пехотен Шипченски полк“ до площад „Севтополис“. Средношколци от всички училища с венци и знамена, ветерани, тракийци и много граждани изслушаха маршовете на военната музика и потеглиха към парк „Розариум“, където има голям паметник на жертвите от войните. Отслужена беше панихида, а фанфарист изсвири сигнала за атака. Войници от дружество „Тракия“ направиха възстановка на последната атака на 23 полк към Айвазбаба.

Със затаен дъх множеството изслуша словото на Радослав Бонев от Старозагорския музей, рецитала „Падна Одрин“, музикалната програма на учениците от СОУ „Антим I“ и самодейците към тракийското дружество. Особено голям интерес предизвика възстановката „Шукри паша предава сабята си на българското командване“. Накрая се извиха кръшни хора.

За този хубав празник заслуга имат Община Казанлък, генерал Д. Шивиков, ИМ „Искра“, София Парнарова-зам. председател на тракийското дружество „Капитан Петко Войвода“, СОУ „Антим I“, кметът Галина Стоянова и ръководството на тракийското дружество. Празникът е незабравим казах средношколците от училището, а ние ги поканихме на 23 март да дойдат в Одрин, където ще се отслужи панихида за жертвите на 23 Шипченски полк.

НА 100 ГОДИНИ ОТ ВЪРХА НА СЛАВАТА

БЪЛГАРИЯ В БАЛКАНСКИЯ СЪЮЗ СРЕЩУ ОСМАНСКАТА ИМПЕРИЯ 1911–1913

АКАД. ГЕОРГИ МАРКОВ

ПРОДЪЛЖЕНИЕ ОТ МИНАЛИЯ БРОЙ

Той споделяше мнението на Милованович, че българското правителство заобикаля главния въпрос – сключването на политическо съглашение, което било повече от желателно да стане чрез разграничаване на сфери на влияние в Македония, „без обаче да отиваме засега по-далече от това“. Това означаваше съюзът да се подготви, но да се сключи след изчакване на благоприятните събития. Тошев не го напускаше съмнението, че Милованович е неискрен: „Всичко това показва до каква степен трябва да бъдем внимателни, когато третираме със сръбските държавници въпроси от такова деликатно естество. В полза на това говори и миналото“. Тъй като управляващите кръгове в София бяха застрашени да бъдат обзети от повеленията на настъпващото, редно бе да им се напомним горчивият исторически опит.

На 22 април 1911 г. Тошев изложи своя добре обоснован възглед в пространен доклад до министър-председателя: „Както Ви е известно, открай време Сърбия ратува за определяне на сфери на влияние или по-добре за дележа на Македония, тъй като от едното до другото има само една крачка. Същата теория поддържа и Гърция“. Тези две съпернически на България държави се стремяха да предотвратят на всяка цена автономията на Македония, за да не последва присъединяването ѝ към българската държава, подобно на Източна Румелия през 1885 г., което би попретило на тяхното разширяване за сметка на български земи. Пълномощният министър изтъкна, че „раздялата на Македония е невъзможна“ поради етнически, политически и морални причини. Българската етническа граница минаваше по билата на планините Шар, Скопска Черна гора и Грамос, а на север по долините на реките Българска Моравица и Тимок. Сръбските стремежи се спускаха на юг до линията, образувана от вр. Патарица – р. Брегалница – гр. Прилеп, и оттам по посока на Охридското езеро до гр. Драч, макар че излизат на Адриатическо море можеше да се придобие и без прехвърляне на Шар планина към реката Вардар.

Тошев изобличи лицемерния лозунг за „равновесие на Балканите“, заимстван изкуствено от отношенията

между Великите сили в Европа, чиято главна цел бе да не се позволи на България да се издигне като „най-голямата и най-силната държава“ на полуострова: „Гърци и сърби всячески гледат да се дойде до разпокъсването на Македония. Това те желаят, защото покрай другите си сметки най-добре знаят, че грамадното мнозинство в тая област съставлява българският елемент, а това, разбира се, не им понася. Те се боят да не би даването автономия на Македония да се последва от присъединяване към България“. Доловил начална колебливост у правителството, пълномощният министър побърза да го закълне да отстоява народното дело: „Не вярвам да се намери българин, който да се реши да тури кръст на нашата културна дейност в цяла една покрайнина (Скопско – б. а.), населена предимно с българско население, за да я хариже на сърбите. Това е невъзможно. И да би се намерил някой готов да удовлетвори туй сръбско желание, той рискува да навлече върху си повече от протеста на цял един народ“. Навременен предупреждение, което трябваше да се чуе и добре запомни.

Българският представител в Белград не бе изобщо против сближението със Сърбия, намираще го дори за „повече от желателно“, но „преди всичко сърбите трябва да се откажат от своите попълзновения на юг от Шар планина“ като „главна основа“ на всички външнополитически съчетания. Само в краен случай той допускаше отстъпване до линията, очертана от долините на реките Българска Моравица и Моравица, която да продължи северно от градовете Куманово и Скопие и да завие на юг по долината на р. Троска към гр. Дебър и Адриатическо море. Според пълномощния министър това бяха максималните отстъпки, и то по изключение – ако правителството се убеди, че автономията на Македония е неосъществима, едва тогава да се допуснат преговори за определяне на сферите на влияние. Непоконлибият привърженик на автономията постави „условие, без което не може“, за нейното нарушаване. Оказал се костелив орех за зъбите на сръбската дипломация, той, естествено, бе изхвърлен от играта? около сближението. Но учудващо бе, че и правителството на Гешов сметна Тошев за неподходящ проводник на потайните си замисли.

В албанското въстаническо

движение се включиха и мирдитите, издигнали червено-черното знаме на Скендербег като „знаме на автономна Албания“. То все повече привличаше вниманието на Великите сили, особено на Италия и Австро-Унгария. Българското правителство обаче продължи да пренебрегва пламъка на разгарящия се огън, докосващ вече Западна Македония. Напразно Колушев очакваше отглас на често отправяните призови. Измори се да повтаря своето верую пред правителството, на 26 май 1911 г. той се обърна направо към царя: „Албанският въпрос прочее се налага на вниманието на всички, които се стремят да имат глас в турските работи. Само ние, за съжаление, оставаме пасивни. От три години насам викам, че е време да определим нашето поведение спрямо Албанския въпрос, който трябва да стане и малко български, защото ние сме най-силната балканска държава. До днес не съм получил никакво упътване, никакво наставление“. България би могла да се възползва от влиянието си сред шкиптарските племена, ако Великите сили биха? позволили да влезе в ролята на „съдия и помирителка“.

Въпреки невъзмутимото държане на управляващите кръгове в София в чужбина плъзнаха неоснователни слухове, че България подпомага най-усърдно албанските бунтовници, които купували от Италия пушките по 10 френски франка една, от Австро-Унгария – по 5 франка, а от Царството ги получавали даром. Наложиха на Българската телеграфна агенция да опровергае и да заяви, че „България няма абсолютно никаква намеса в албанското въстание“. Това не се отнасяше за ВМОРО, действаща и от българска територия.

Проучващите разговори за политическо сближение между България и Сърбия попаднаха в задънена улица. На Милованович му бе много криво, че Гешов го излагал пред

Хартвиг, който пък се обиждал от подозрението на Гешов, че не се ползва с пълното доверие на сръбското правителство, уж пропуснало да му съобщи за тайното опипване на почвата. Възмущен за руския пълномощен министър нямаше тайни в Белград, където „повече от всякога е пълновластен“, а и нарасналите му амбиции не позволяваха да се вършат държавни дела „без негово знание и съгласие“. Тошев укори Гешов за лекомислената му постъпка, защото споделил с княз Урусов онова, което Хартвиг искал предварително да знае. Това настроило руския представител против България и го правело още по-полезен за Сърбия.

Понеже бе пряко потърпевш от неприятното усложнение, Тошев на 31 май 1911 г. се оплака на монарха: „На господин Гешов не смея вече да кажа всичко. Боя се да не би отново да излязат някакви нови недоразумения“. Предпазливостта бе още повече напаст, след като в София връчи акредитивните си писма Мирослав Спалайкович, близко до Хартвиг лице, който му докладваше неща, често пъти скривани даже от Милованович, „и то сигурно в смисъл неблагоприятен за нас (българите – б. а.)“. Тошев имаше предвид, че Хартвиг щеше да иска чрез Спалайкович „да прави политика в София, разчитайки предимно на господин Данев“, защото остро осъжда „туркофилската политика“ на Гешов и проповядвал, че „единствената полезна политика за славянските балкански държави се заключава в тяхното сплотяване“ срещу Австро-Унгария и Османската империя. Подхвърлянето бе направено намясто и сигурно бе произвело нужно впечатление на Фердинанд I. От този доклад се вижда, че недоверието между Гешов и Тошев бе взаимно.

Колкото Тошев и Милованович да се противопоставяха един на друг по въпроса за

автономията на Македония, толкова и споделяха едно общо опасение. Сръбският външен министър, поел и поста министър-председател, бе силно разтревожен от застъпването на Австро-Унгария и Италия в качеството си на покровителки на католицизма за албанските въстаници. На 2 юни 1911 г. българският дипломатически представител си даде ясна сметка за възможността Албанският въпрос да бъде разрешен под натиска на двете заинтересувани сили. Той нарече „опасно политически заблудени“ онези български среди, които се обявяват за подкрепа на албанското дело: „Ако, от една страна, нашите интереси изискват едно хроническо незадоволство в Албания, като средство да се изтощава и компрометира Турция, от друга – те са в разрез с даването на автономия на тая област. Една автономна Албания, състояща се от вилаетите Шкодренски, Янински, Битолски и Косовски, па дори и при по-тесни очертания, би била толкова в наша вреда, колкото би било опасно за нашите държавни и национални интереси и усиляването от страна на Австрия“. Така Тошев сам стигна до необходимостта от сближение на четирите православни държави, засегнати от възможното създаване на бъдеща „Велика Албания“. Той обаче не биваше да се противопоставя на автономията на Албания, след като искаше автономия за Македония и Одринска Тракия.

Меморандумът на албанските водачи с искане на „широка административна автономия“ бе отхвърлен от Високата порта. На 14 юни Колушев изпрати подробен доклад до царя, в който се зае да обори подозренията на Тошев спрямо границите на автономна Албания, като изтъкна, че идеята за автономия е още в зачатък си, а нейното осъществяване „е въпрос на далечно бъдеще“. „При все това, ако тя би била възможна сега, от нея нашето дело не е застрашено. Евентуалното разрешение на Албанския въпрос в тоя смисъл ще повлече фатално разрешението на Македонската проблема или поне ще я тури на по-благоприятна за нас почва“. Пълномощният министър си позволи да упрекне правителството, че „Албанският въпрос е вече лансиран и никаква сила не е в състояние да го спре. Никой не ни е крив, ако сегашните албански събития, които не трябваше да ни изненадат, ни намериха с неопределена

програма и неясно схващане на тия събития. Да се реагира против него, значи да се прави погрешна и опасна политическа сметка“. Цетина се намисли да по-близко до Албания от Белград и тамошният български дипломатически представител бе по-вещ. Колушев препоръча да се поддържат умело албанските бунтовници, като се използва тяхната противомладотурска насоченост. Той съзря опасността в досадното положение на безучастни зрители или пък в намеса срещу естественото развитие на Албанския въпрос, което би наредило албанците сред българските неприятели и „ще се отрази много лошо върху народното ни дело в Македония“. „Ние имаме всички интереси да насърчаваме и даже да поддържаме народното пробуждане и обединение на албанците, защото то съдържа гаранцията за нашето засилване в Македония. Усилието за една Велика Албания, както я представляват албанските патриоти, не съдържа опасност за нас по простата причина, че тя ще си остане утопия“. Колушев посочи, че албанското движение засяга преди всичко т.нар. „Стара Сърбия“, та сръбското правителство искало да получи нови земи за сметка на албанците в Косово и на българите в Северозападна Македония, като умислено ги хвърляло едни срещу други. Той мечтаеше да се привлече албанският народ като „верен и предан съюзник“ в предстоящите ожесточени борби на Балканите.

Албанofilът от Цетина прие, че може би „още не е настъпил моментът, когато България трябва да развие широка балканска политика“, но посъветва правителството да не се плаши от „въображаеми опасности“ и ако не желае да подкрепи, то поне да не се противопоставя „на оная идея, която е вече излюпена, изхвъркнала от гнездото и повикана да живее“. „Трудът и жертвите ни ще идат залудо. От него ще се възползват други и може би това, които ще ни настържават в това. А резултатите ще бъдат гибелни за нашето държавно дело във от настоящите ни граници и за нашите народни идеали!“. Народняшко-прогресивисткото правителство щеше да предпочете за съюзници не албанците „арнаути“, а техните противници – „славянските братя“, сърбите, и „православните единоверци“, гърците. Песента „Съюзници разбойници“ още не бе сътворена.

Книгата „И станаха созополци“ се посвещава на 110 години от Илинденско-Преображенското въстание, на 100 г. от Балканската война и в навечерието на 100 г. от разорението на тракийци

„Силата на бежанците от Одринска и Беломорска Тракия и тяхното участие в строителството на младата българска държава е безспорен факт. Но историята бележи само фактите, а хилядите човешки съдби на бежанците страдалци са само в паметта на наследниците им. Затова и тази книга е изключително ценна както за нас историците, така и за бъдните поколения, защото за страданиято и героизма няма давност“ – заяви директорът на НИМ Божидар Димитров по време на представянето в Созопол на книгата „И станаха созополци“ написана от Огнян Марков.

Гости на събитието в Созопол бяха председателят на Съюза на Тракийските дружества в България Красимир Преманов, кметът на община Созопол Панайот Рейзи, председателят на общинския съвет Красимира Германова, наследници на тракийски бежанци от Созопол, Равадиново и от страната. Това е първата подобна книга за тракийците, която се издава през последните 30 години и Красимир Преманов благодари както на автора, така и на идейния двигател за нейното реализиране Гено Пухов, председател на Тракийско дружество „Яни Попов“ в Созопол. Той подчерта, че тракийската кауза не само обединява родолюбивите българи, но и мотивира българското общество да пазят историята си и да съхранява българските традиции. „И когато има повече държавници и ръководители като кмета на Созопол, които да подкрепят патриотичните организации, тракийската кауза ще стане национална кауза, а българският народ ще има увереност, че определя съдбата си.“ – заяви още Красимир Преманов.

Книгата е издадена и със спомоществователството на председателя на тракийското дружество в Созопол Гено Пухов и почетните членове от се-

Тракийската кауза оживява в книга

мейство Кръстанови.

Дълго след официалното представяне авторът на „И станаха созополци.“ Огнян Марков раздаваше автографи на присъстващите, мнозина от които си закупили по няколко броя от книгата за роднини и приятели, които вече не живеят в Созопол.

Събитието събра много приятели и съмишленици на тракийско дружество „Яни Попов“. То бе открито от председателя на тракийското дружество в морския град Гено Пухов, който развълнувано сподели радостта си от издаването на първата книга за тракийските бежанци, заселили се в Созопол и Равадиново. „Още от 2000 –та година когато станах председател на Тракийско дружество „Яни Попов“ имам една мечта. Да оставя спомен за предците ни дали живота си, изстрадали болките на преселението и съхранили богатството на тракийския род, за всички тях, без които нас нямаше да ни има.

Започнах плахо, но с подкрепата на кмета на община Созопол Панайот Рейзи и господата Свилен и Светослав

Кръстанови, които простичко ми казаха „започвай, ще помагаме“, мечтата ми започна да се сбъдва.

Изказвам гореща благодарност на всички тракийци, които се включиха в написването на книгата и предоставиха своите спомени и материали за написването на книгата. Специално благодарям на Тодорка Тангарджиева и Иванка Дюлгеровата за всеотдайната им работа. Специални благодарности и на един голям българин, роден и неразривно свързан със Созопол, помогнал много на града и хората – Божидар Димитров, който жителите на града заслужено удостоиха със званието Почетен гражданин на Созопол.

Това историческо дело бе подпомогнато с лични средства от Свилен и Светослав Кръстанови, които дариха 2 000 лв., аз също дарих 1000 лева и благодарям за личното участие на кмета Панайот Рейзи, който подпомогна отпечатването на книгата.

След емоционалното си слово Гено Пухов обяви, че всички неправителствени организации в Созопол ще получат

подарък книгата „И станаха созополци“. Историята на местните тракийци ще получат и всички читалища и училища на територията на община Созопол.

През 1913 година, когато България губи междусъюзническата война правителството принютава бежанците от Одринска и Беломорска Тракия, като една част е пренасочена в Созопол. Представата за тракийските бе-

жанци като бедни и опърпани хора е невярна. Много от тях са пристигнали с покщнината си и със златни монети в този край. Те са били предимно земеделци, животновъди и занаятчийци, а земята в Созопол се оказва малко. Тогава бежанците започват да купуват земя от жителите на с. Св. Никола, днес Черноморец. Богатството на тракийските преселници накарало черноморци да вдигнат неимоверно цената на земята, което довело до една дългогодишна непримиримост между двете общности. Тракийците са се заселили в Равадиново и Созопол и започнали да се устройват. Другата невярна представа за тракийци е че като земеделци няма да могат да научат моряшкия занаят. Приемало се че за да станеш добър рибар и моряк е необходимо да си рибар поне 15 поколения. Това е била и причината след изселването на гръцките семейства, държавата да построи Рибарското училище, за да попълни липсата на рибари и моряци. Но тракийците учудващо бързо са усвоили рибарския занаят и успели и в това поприще да се реализират.

Откриха паметна плоча за Лазо Лазов

Подвластни на спомена за Илинденско-Преображенското въстание на 22 март членовете на ТД „Лазо Лазов“ град Средец се събраха на тържество, за да открият паметна плоча, в памет на войводата Лазо Лазов, участниците във въстанието и бежанците от Средецкия край. Сред гостите на тържеството бяха Красимир Преманов, председател на СТДБ, кметът на Средец Иван Жабов и Димо Карабелов, председател на ТД „Екзарх Антим“ в Бургас.

Кратко слово произнесе председателят на средецкото дружество Божанка Николова. Кметът на Средец Иван Жабов и председателят на тракийския съюз Красимир Преманов откриха паметната плоча и отпразвиха поздрав към присъстващите.

Химнът на Странджа огласи градския парк. Венци и цветя бяха поднесени от институции, организации, политически партии и граждани.

Цветя за Софроний Врачански

Младежкото тракийско дружество „Свети Георги Победоносец“ поднесе цветя пред паметника на покровителя на Средец Софроний Врачански. Наскоро се навършиха 274 години от рождението на първия последовател на Паисий Хилендарски.

„Трябва да почитаме и народните будители, които също са дали много на българската история“, заявиха от дружеството.

Софроний Врачански, известен и със светското си име поп Стойко Владиславов, а по-късно Врачански епископ, е български народен будител, духовник и пръв последовател на делото на Св. Паисий Хилендарски. В началото на 19 век той е приет от руското и румънското правителство за основен представител на българската общност. Канонизиран е за светец от Българската православна църква с писмен акт на патриарх Кирил през 1964 г.

„Отидох в Карабунар, седях и там една година, ала там мирно прекарах, и като си тръгнах оттам, плачеха християните, че се разделям с тях, искаха да седя и втора година“ е текстът, който е на паметника в центъра на града.

Младежите бяха единствените, които почетоха Софроний Врачански в Средец.

Предстояща програма на дружество „Тракия“-София и ЦК „Родопи“

1 АПРИЛ Представяне книгата „Спомен и памет за Каракирковия род – родът на Капитан Петко Войвода“ на изследователката и сродница на Войводата – Пенка Чакалова-Генева.

8 АПРИЛ Представяне късометражен филм „Делю войвода“. Продуциран от режисьора Мартин Петров и оператор Богомил Големанов – студенти.

15 април Акад. Георги Марков ще представи книгата „Историята на Устово“ в два тома на доц. д-р Христо Гиневски – зам. главен редактор на сп. „Родопи“.

Представяннията ще бъдат в салона на Тракийския дом в София на ул. „Стефан Караджа“ №7 от 17:30 часа.

Честито!

Централното ръководство на СТДБ и редакцията на в. „Тракия“ поздравяват най-сърдечно рождениците на съюза:

Елена Алекова Христова-София	03.04
Петър Атанасов Янков-Перник	06.04.1962 г.
Васил Александров Михайлов-София	06.04.1938 г.
Кирил Илиев Киряков-Сливен	17.04.1953 г.

„Минута е много“ за 8-март

АНЕТА КУТЕЛОВА

Членове на Тракийското дружество „Георги Сапунаров“ в Хасково отпразнуваха подобаващо Празника на жената – 8-ми март. В мероприятиято бе упоменат и предстоящият Ден на Тракия – 26 март.

На 7 март в местен ресторант се събраха близо 150 активисти. За добре дошли неотдавна избраният секретар на читалище „Тракия-2008“ Анета Георгиева върза мартенички на всич-

ки гости.

Старт на празника даде председателят на читалището Димитрийка Христова, която поздрави всички гости и отправи пожелания най-вече към жените. „Поздравявам ви за най-светлия за жените празник. Нека вашите деца се изучат, израснат здрави и останат в България“, пожела Христова.

Председателят на Клуба на жените Руска Караджова пък рецитира стихотворение и разигра малка викторина с гостите. Активистката от-

прави провокиращи въпроси към публиката. Един от тях бе „Кога, къде и по чие

предложение се празнува за първи път 8-ми март.

За далите верни отговори имаше утешителни награди. Празникът продължи с български песни и танци.

ТРАКИЯ – Орган на Съюза на тракийските дружества в България – София 1000, ул. „Стефан Караджа“ 7-А Печат: Алианс Медиапринт

Абонирайте се!

Каталоген
номер

759

Издава: Централното ръководство

Редакционна колегия: чл.-кор. на БАН Васил ПРОДАНОВ, проф. Иван ФИЛЧЕВ, Никола Инджов и Тодор Корусев; Главен редактор: Соня АНГЕЛОВА;
e-mail: vesttrakia@abv.bg, stdb_sofia@abv.bg, тел.02/986 71 26; факс:02/987 57 53

КОРЕСПОНДЕНТИ: Михаил ЖЕЛЯЗКОВ (Бургас) - 056/86 16 76; Веселина АЛЕКСИЕВА (Варна) – 0888 89 59 27; Наско ТОДОРОВ - 0878 83 39 92; Недка ГОСПОДИНОВА (Перник) - 076/60 13 67; Бойка БОРАДЖИЕВА (Пловдив) - 032/67 35 18; Димитринка СМОЛЕВА (София) - 02/884 25 59; Михаил МИХАЙЛОВ (Сливен) - 044/62 48 53; Виолета ФИЛИПОВА (Смолян) - 0301/63 008; Златка МИХАЙЛОВА (Хасково) - 038/632 060; Маргарита НАЧКОВА (Шумен) - 054/86 99 52; Мария ИВАНОВА (Ямбол) - 046/66 35 40

Изпращайте текстове не по-дълги от 4 стандартни машинописни страници (1800 знака). Хонорари за публикуването им не се дават.

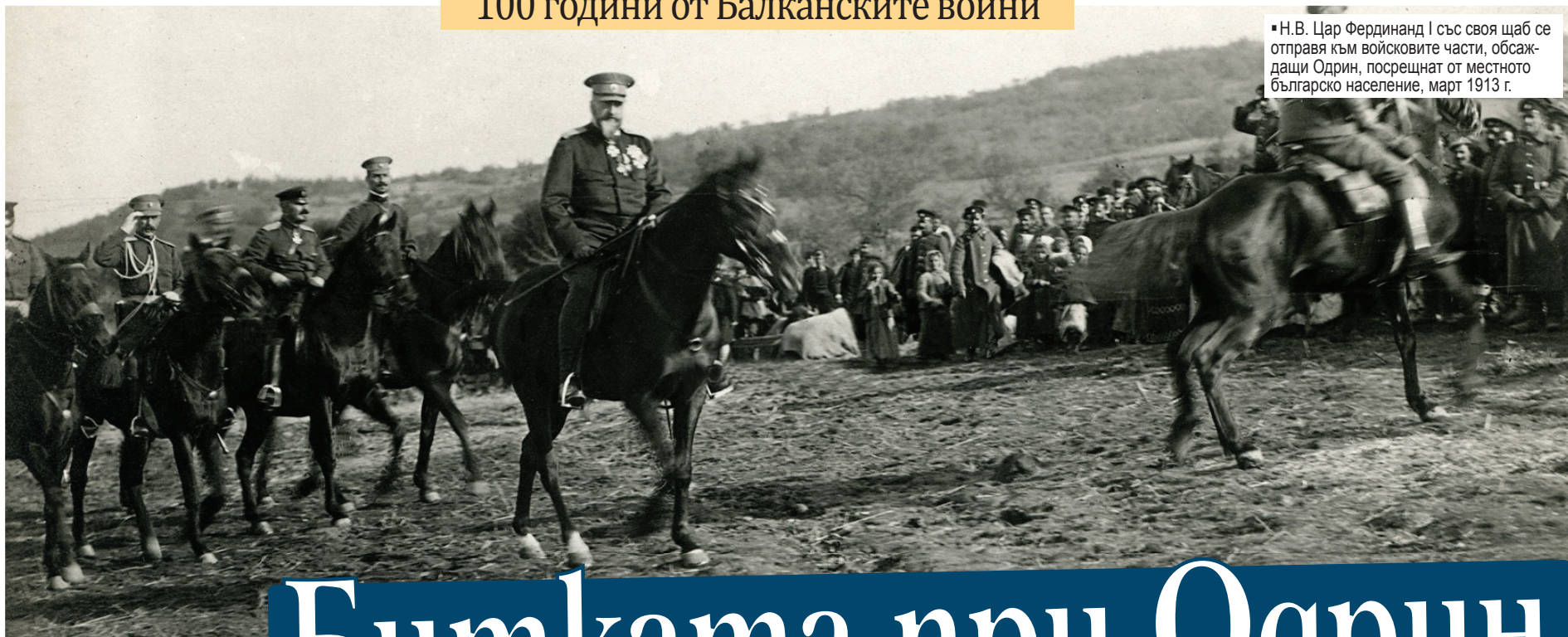
БАНКОВА СМЕТКА
СТДБ (за вестника)

IBAN: BG34STSA93000001682816 BIC: STSABGSG

Банка ДСК ЕАД, клон 1, ул. „Княз Ал. Батенберг“ – София 1000

100 години от Балканските войни

■ Н.В. Цар Фердинанд I със своя щаб се отправя към войсковите части, обсаждащи Одрин, посрещнат от местното българско население, март 1913 г.

Битката при Одрин

ВЕНЕТА ПАВЛОВА

През март се навършват 100 години от битката при Одрин, решаваща за изхода на Първата балканска война. Одрин, разположен на подстъпите към Истанбул, е важен транспортен възел. Стратегическото значение на Одринската крепост е причина още по време на Руско-турската война от 1877-78 г. да се изградят нови укрепления. Няколко години по-късно към тях са добавени още отбранителни съоръжения. Особено мащабна е модернизацията на крепостта след Младотурската революция от 1908 година. Неслучайно военните специалисти я смятат за една от най-добре защитените в Югоизточна Европа.

Защитата на Одрин се състои от няколко укрепени линии – разказва д-р Стоян Николов от Националния военноисторически музей. – На предната линия има окопи, заграждения. Главната линия включва двадесет форта, следващата линия, която е в сравнително по-голяма близост до града, също е с фортификационни съоръжения. Фортовете са с дебели стени, в тях е вложено огромно количество бетон. И на практика биха могли да бъдат поразени само от тежка артилерия. Край фортовете са изнесени и над 70 позиции за батареи, изградени са различни погребни за снаряди и за други боеприпаси, на фортовата линия и в близост до нея е опъната непрекъсната телена мрежа. Направени са и различни плотины /хидротехнически съоръжения/, вълчи ями, положени са фугаси. По този начин Одринската крепост е превърната от турската армия в едно наистина първокласно военно укрепление.

Крепостта е изградена с помощта на немски специалисти. А османският военен съветник фелдмаршал фон дер Голц обича да казва, че Одрин може да бъде превзет само от пруската армия, и то след няколкомесечна блокада. Всъщност, подготовката за атака на твърдината започва още преди войната. Командирът на Софийския крепостен батальон подполковник Стефан Славчев изнася ня-

колко беседи пред офицерите от Софийския гарнизон. В тях посочва какви сили са необходими, как може да бъде организиран штурмът.

Изключително голямо значение има и мисията на майор Дянко Неделчев. В годините преди Балканската война българското главно командване правилно преценява, че трябва да получи непосредствена информация за изгражданите укрепления около Одрин и го изпраща като дипломат в града. В рамките на две години този български артилерийски офицер успява да нанесе на карта огромна част от защитните съоръжения. По този начин българските командири разполагат с изключително точна информация, отбелязва д-р Николов.

В обсадата и шурма на Одрин участва Втора българска армия, подпомогната от сръбски части. Още в навечерието на войната ген. Никола

Иванов, командващ Втора армия, смята, че крепостта може да бъде превзета с атака. Неговото мнение обаче не е споделяно от ген. Фичев, началник-щаб на Българската армия, който преценява, че в самото начало на военния конфликт не могат да се отделят сили за едновременно атакуване на Лозенградската и на Одринската крепост. Така се стига до няколкомесечната обсада на Одрин.

Ген. Никола Иванов продължава да се обръща към българското главно командване за решение за атака на крепостта –

посочва Стоян Николов. – Той провежда изключително планомерна подготовка на поверените му части. А след като през януари 1913 година за командир на източния сектор на Втора българска армия е назначен генерал-майор Георги Вазов, офицер с инженерно образование и специалист по крепостите,

■ Генерал Никола Иванов (най-отпред), командващ Втора армия, и неговият генерален щаб пред Одрин на брега на река Марица, октомври 1912 г.

тази подготовка е продължена. Създават се различни екипи, които обучават частите за шурмуване на изкуствените препятствия на крепостта. Изградена е изключително добра система за свързка между отделните подразделения, постига се много добър синхрон между

артилерия, пехота и пионерни части. Има непознато до този момент съсредоточаване на артилерия в източния сектор. Така в него българската артилерия няколко пъти превъзхожда противниковата и в дните на решаващия шурм, 11-13 март, тя изключително успешно я побеждава. И по този начин в голяма степен облекчава задачата на настъпващите пехотни части.

При обсадата и атаката на крепостта българската армия демонстрира новости във военното изкуство. Именно над Одрин на 16 октомври 1912 г. е извършен първият в Европа боен полет с цел разузнаване, а според спомените на летците, и първата бомбардировка – на гара Караагач. При обсадата започва радиозаглушаване и прехващане на съобщенията на радиостанциите на Одрин-

ския гарнизон и Истанбул. На практика това е предтеча на радиоелектронната борба. А българските артилериисти постигат голяма плътност на обстрела. Освен това, с т.нар. огневи вал – пълзящ напред артилерийски огън, те създават защитна завеса за пехотата, която върви близо до линията на обстрела. Въпреки модерната организация на шурма, победата не би била възможна без изключителния героизъм и жертвостовност на българските войници. Защото тази победа не е формална капитулация след дълга обсада, мощният гарнизон на крепостта също се сражава твърдо и почти до последна възможност. Неслучайно превземането на Одринската крепост е отразено в световната преса като изключително постижение на българската армия.

■ Снимка за спомен на поручици от Втори артилерийски полк след падането на Одрин, март 1913 г.

■ Българската пехота преминава мост над река Марица на път за Одрин, 1912 г.